

İnanç Öğrenme Alanları Açısından Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Ders Kitaplarının İncelenmesi

Macid YILMAZ (*)

Öz: Okullarda eğitim ve öğretim etkinliklerinin planlanmasında, uygulanmasında, değerlendirilmesinde ve geliştirilmesinde ders kitabının önemli bir yeri bulunmaktadır. Lise Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ders kitaplarında yer alan inanç öğrenme alanlarının, ergenin ilgi ve ihtiyacına ne kadar uygun bir içeriğe sahip olduğu bir araştırma konusudur. Çünkü Lise öğrenimini gören ergenler dini inanç gelişimi açısından oldukça kritik bir dönem geçirmektedirler. Bu nedenle lise DKAB ders kitapları onların bu ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir içeriğe sahip olmalıdır. Bu çalışmada bu durumun ne kadar gerçekleştiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnanç Öğrenme Alanı, Ergen, Dini Gelişim.

Analysis of High School Religious Culture and Moral Knowledge Coursebooks With Regard to Religious Belief Learning Domain

Abstract: Course books have an important role in terms of planning, applying, evaluating and developing education and training activities in schools. It is a research subject whether high school religious culture and moral education course books fit the necessities of the teenagers. Teenagers studying in high schools are in a quite critical period with regard to religious belief development. Thus, high school religious culture and moral knowledge course books should have a content which can meet their expectations. How is realized was investigated in this study.

Keywords: Religious Culture and Moral Knowledge, Belief Learning Domain, Adolescent, Religious Development

*) Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fak., Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Öğretim Üyesi, (e posta: myilmaz@atauni.edu.tr)

Giriş

Toplumun dinamik kalmasını sağlayan yönüyle okullar her zaman ilgi odağı olsa da aslında, çocukları hayata hazırlama, üretken yeni nesillerin yetişmesi için bilgi ve becerileri kazandırma ve toplumun kültürel değerlerini gelecek kuşaklara aktarma görevini üstlenmiş birer eğitim kurumudur. Bu amaçla okullar ders kitaplarını yüzyıllardır kullanmakta, öğretmen ve öğrenciye rehberlik ederek müfredatın tamamlayıcısı rolünü üstlenmişlerdir (Aslan, 2010: 216). Ders kitaplarının gerek öğretmenin sınıf içindeki etkinliği, gerekse öğrencinin bilişsel süreçlerini destekleyerek motive edişi ve din öğretimindeki önemli rolü açısından çeşitli araştırmalarla da irdelenmiştir (Rymarz ve Engebretson, 2005: 53, 59-60; Aybar, 2008: 190-194).

Eğitim-öğretim araçları arasında bulunan ders kitapları, içerikleri aracılığıyla öğrencilere önceden belirlenen bazı davranışları kazandırmada etkin bir görev üstlenmişlerdir (Binbaşıoğlu, 1994: 26-33). Ders kitapları, eğitimsel amaçların gerçekleştirilmesi için öğrencinin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden zengin öğretim materyallerinden biridir. Çok yaygın kullanılması ve birçok durumda tek öğretim materyali olması oldukça dikkat çekici bir durumdur (Yanpar ve Yıldırım, 1999: 53).

Teknolojik yenilenme ile ortaya çıkan değişim süreçleri her toplumda, toplumun yapısal özelliklerine bağlı olarak farklı sonuçlar ortaya koyar. Teknolojinin baş döndürücü bir hızla geliştiği günümüzde günlük hayatımızda karşılaştığımız, kullandığımız ve gözlemlediğimiz birçok kavram ve olayın toplumun din kültürü ile ilgili olduğunu göstermektedir. Bu nedenle günümüz insanının hayatının her safhasını etkileyen toplumsal gelişmeleri algılayıp yorumlayabilmesi için genel din kültürü eğitimini en azından okul hayatında kazanması gerekir.

Ülkemizde uygulanmakta olan genel eğitimin işlevlerinden birisi de, genç kuşaklara toplumun kültürel değerlerini aktarmak, onları yetişkinlerin rollerine hazırlamaktır. Böylece eğitim ile gençlerin sosyalleşmesine yardımcı olunmuş, kültürel değerler aktarılacak da kültür dokusu korunmuş olmaktadır (Başar, 2003: 259). Ayrıca uygulanan eğitimle, bireylerin ruh ve karakteri şekillendirmek suretiyle, birey ve topluma değerler kazandırmak amaçlanır. Toplumun yaşayış ve düşüncesine ait bütün değerlerini tarihi süreç içerisinde sonraki nesillere aktararak ve geliştirerek sürdürdüğü çalışmaların en büyüğü bu anlamda eğitim çalışmalarıdır (Ülken, 1967: 11). Eğitim sistemleri bu amacını ders kitapları ile gerçekleştirmekte ve ülkemizde 1982 anayasasının 24. maddesinde ilk ve orta dereceli okullarında zorunlu dersler arasında olan 'Din Kültürü Ve Ahlak Bilgisi' dersi de bu amaçla olumlu hizmet etmektedir. Gençler bu derslerle dini bilgi ve tecrübelerini geliştirerek topluma uyum süreçlerini hızlandırmaktadırlar. Yaşayan kültürün en önemli öğelerinden olan ve onu derinden etkileyen İslam dininin öğretimini ihmal etmenin yeni kuşaklar tarafından anlaşılmasını ve özümsemesini zorlaştıracaktır. Ergenlik döneminde yaşanan inanç ve ahlak sorunlarının aşılması, etkili çözümler üretilebilmesi için ülkemizde Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin bu konudaki çabaları, toplumsal dokumuza uygun olan inanç, ibadet ve ahlakla ilgili konuların derslerde konu edinilmesi gençlerin dini geliş-

mine uygun bir içerik sunmaktadır (Aydın, 2003: 12). Kendilerine sunulan alternatifleri inceleyebilmeleri için öğrencilerin bakış açılarının geliştirilmesine ihtiyaç vardır (MEB, 2010: 5).

Öğrencilere okulda verilecek din öğretiminin vizyon ve misyonunu açıklarken Bilgin şöyle söyler: “Çok amaçlı toplumun okuluna uygun olan, ideolojik bir öğretim amacı değil, fakat öğrencilerin, gerçeğin bütünü ile karşılaşmasını hedef alıcı bir öğretimdir. Bu bütünlük içinde okul öğrencilere, İslam dininin getirdiği dünya görüşünün temel ilkelerini tanıtmak, onlara gerçeğin dinî açıdan nasıl yorumlandığı konusunda bilgi vermek durumundadır. Okul, din ile ilgili sorular yokmuş gibi davranamaz. Din ile ilgili soruları kendiliğinden veya başka branşlar yoluyla da cevaplandıramaz. Toplum politikası açısından din dersi, okulda, dinin toplum içinde sahip olduğu yere uygun bir biçimde temsil edilmek durumundadır.” (Bilgin, 1998: 67-68).

İlk ve ortaöğretim DKAB dersi öğretim programları 2005 ve 2006 yıllarındaki yapılan değişikliklerde temele alınan yaklaşımlar açısından kendilerinden önceki programlardan ayrılmaktadır. Söz konusu programlarda eğitimsel yaklaşım ve din bilimsel yaklaşım olmak üzere iki başlık şeklinde temele alınan yaklaşımlar açıklanmaktadır. Eğitimsel yaklaşım olarak yapılandırmacı öğrenme teorisinin temele alındığı belirtilmektedir. Din bilimsel yaklaşım olarak ise Kur’an merkezli, mezhepler üstü ve birleştirici bir yaklaşımdan bahsedilmektedir. Böyle bir yaklaşımla İslâm kaynaklı bütün dinsel oluşumları kuşatacak kök değerlerin öne çıkartıldığı; inanç, ibadet ve ahlâk alanlarıyla ilgili bu değerlerin, Kuran’la ve Hz. Peygamberin çabalarıyla oluşturulmuş ve bütün Müslümanları birleştiren ortak paydalar olmasına özen gösterildiği belirtilmektedir. Ayrıca diğer dinlere de yer verilerek dinler arası açılımlı bir yaklaşımın hedeflendiği ve dersin doktrin ve mezhep merkezli bir din öğretimine dönüşmemesine özen gösterildiği açıklanmaktadır (MEB, 2010: 9-10). Zira Bilgin, bu hususta DKAB derslerinde İslam’ın mezheplerinden birinin (mezhebe dayalı) öğretimini yapmaması gerektiğini aksine öğrencilerimizin bu mezheplerin dayanağı olan İslam dininin temellerini ve bu temeller doğrultusundaki yaşamışın ürünü olan din kültürünü öğrenmenin gerekliliğini vurgular (Bilgin, 1999: 24).

2007-2008 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan yeni öğretim programı ise bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersinin içeriğinin belirlenmesinde “dinin temel bilgi kaynakları dikkate alınarak İslam’ın kök değerleri çerçevesinde “mezhepler üstü (herhangi bir mezhebi esas almayan, mezhebi tartışmalara girmeyen) ve dinler açılımlı” bir yaklaşım benimsenmiştir. Gözden geçirilen bu programla; öğrencilerin din ve ahlak hakkında sağlıklı bilgi sahibi olmaları, temel becerilerini geliştirmeleri ve Milli Eğitimin Genel Amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunması hedeflenmektedir (Doğan ve Tosun, 2003: 48).

Geliştirilen programla öncelikle öğrencilerin din ve ahlak hakkında objektif bilgi sahibi olmaları, öğrenme-öğretme sürecinde öğretim programı ile kazanmaları hedeflenen bilgi, beceri, tutum, değer, kavram ve öğrenci merkezli yaklaşımlarla yaşama bilincine ulaşmaları hedeflenmiştir. Gençlerin, inanç ve hayat konusundaki tercihlerini özgür

olarak yapabilmeleri din öğretiminin amacıdır. Bu doğrultuda din öğretiminde insana, düşünceye, hürriyete, ahlaki olana, kültürel mirasa saygı esas alınır. Din kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğretim programı geliştirilirken ve ders kitapları yazılırken böyle bir yaklaşımın dikkate alınması, öğrencinin, bilişsel, duyuşsal ve bilimsel gelişimine çok somut katkıları olacaktır (MEB, 2010: 9-10). Programın yaklaşımı nedir diye sorulacak olursa Orta öğretim DKAB Dersi Öğretim Programı hazırlanırken öğrenciyi öğrenme ve bilgi üretme süreçlerinde etkin kılan program geliştirme yaklaşımları ve din kültürü alanının bilimsel ölçütleri olmak üzere iki temel husus gözetilmiştir. Bunların ilki eğitimsel yaklaşımdır ki bu yaklaşım Orta Öğretim DKAB Dersi Öğretim Programı'nda yapılandırmacı yaklaşımla beraber çoklu zekâ, öğrenci merkezli öğrenme gibi yaklaşımlar temele alınmıştır (MEB, 2010: 10).

“Öğün eğitim kurumlarımızda din öğretimi, bilgi verme vasıtası olmakla beraber, aynı zamanda insanın bilgi elde etme yollarını ve aklını kullanma kabiliyetini geliştiren bir süreç olmalıdır. Bu noktada karşımıza din öğretiminin önemli bir amacı çıkmaktadır: “Yetişmekte olan nesle din hakkında doğru bilgi vermek ve gençleri bilinçlendirmektir.” (MEB, 2010: 5). Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi öğrencinin, sosyalleşme ortamında öğrendiği kültürünü batıl inançlardan arındırma, ahlaki düzeyini yükseltme ve karşılaşacağı yeni problemlere çözüm üretici eleştirel düşünceyi geliştirme görevi görmektedir.

Lise DKAB ders programları dört öğrenme alanından oluşmakta ve bunlar sırasıyla her sınıfta inanç, ibadet, Hz. Muhammed ve kültür öğrenme alanları şeklinde sıralanmaktadır. Çalışmamızda inanç öğrenme alanlarının analizine yer verilmiştir. Çünkü inanç öğrenme alanı diğer öğrenme alanları içerisinde özel bir öneme sahiptir. Her sınıfta bu alanla ilgili bir ünitenin yer alması ve bu ünitelerde insan-din ilişkisi, inanç biçimleri, tek tanrı inancı, insanın günlük hayatında ve davranışlarında inancın etkisi ve hayata anlam katan ahiret inancı gibi bütün insan hayatını, ilgilendiren süreçleri içerir (Altaş, 2007: 78).

Liselerde din öğretiminden beklentilerinin ne olduğuna yönelik yapılan bir araştırmanın bulgularında ise gençlerin dini ilgi ve ihtiyaçlarının en çok Allah düşüncesine ait konular olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Allah'ın sıfatları, Allah'ın gücü, Allah'a karşı görevlerimiz ve Allah sevgisinin ne olup olmadığına dair inanç öğrenme alanına giren bazı soruların ergenlerde merak konusu olduğu anlaşılmıştır. Araştırmada ahiret ve ölümden sonraki hayata dair ilgileri ise 4. sırada bulunmaktadır (Altaş, 2004: 130). Bu konudaki diğer çalışmada ise ergenliğin başlangıcı ile beraber ülkemizde genç bireylerin metafizik alana ilişkin konulara büyük ilgi duydukları ve çok soru sordukları tespit edilmiştir (Başkurt, 2001: 190; Bacanlı, 1995: 155-163; Hammersla, Andrews-Qualls ve Frease, 1986: 424-435).

Ülkemizde DKAB dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeyi ve bu dersin öğrencilerin sahip oldukları batıl inançları azaltmadaki etkisini ölçmeye yönelik çeşitli araştırmalar yapılmış, bu bağlamda ele alınan DKAB dersinin hedeflerine büyük oranda ulaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca DKAB dersinin hedefleri arasında yer alan “Toplumda oluşan eksik bilgidен veya bilgisizlikten kaynaklanan yanlış dini telakkilerin düzeltilmesinde” DKAB

dersinin etkili olduğu görülmektedir. Aynı araştırmanın sonuçlarına göre DKAB dersinde batıl inançlar konusunu işleyen öğrencilerin ileriki hayatlarında en azından dini inanç ve ibadetlerini başkalarının istismarına kapılmaksızın gerçekleştirebilecekleri, doğru dini bilgiler ile batıl inançları ayırt edebilecekleri, toplum içindeki sağlıksız, hurafelere dayalı dini oluşumları ayırt edebilecekleri öngörülmektedir (Aşar, 2012: 158).

Özdemir'in yaptığı bir araştırmaya göre, ortaöğretim gençleri dua ve ibadet konularının yanı sıra dinin muhtevasıyla ilgili bilgileri merak etmekte ve öğrenmeye ihtiyaçları olduğunu söylemektedirler. Ortaöğretim gençleri, inanç konuları arasında yer alan, Allah'ın sıfatları, Melekler, Kaza ve Kader, Tevekkül ve ölüm sonrası hayatla ilgili bilgileri öğrenmeye ihtiyaç duydukları ve bu konulara meraklı olduklarını belirtmektedirler (Özdemir, 2000: 229).

Acuner tarafından lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada ise, öğrencilerinin yaklaşık %80'i DKAB derslerinin kendi davranışları üzerinde olumlu bir etkisinin olduğunu belirtmiştir (Acuner, 2004: 66). Bir başka araştırmada öğrencilerin güzel davranışlar sergilemelerinde "din kültürü ve ahlâk bilgisi" dersinin olumlu etkisinin olduğunu düşünüp düşünmedikleri sorulmuş ve bu konuda olumlu etkisinin olduğunu söyleyen öğrencilerin oranı % 60,1 olarak tespit edilmiştir (Cebeci, 2005: 73). Şengün ise lise öğrencilerinin ahlaki olgunluk düzeylerini incelediği çalışmasında ortaya çıkan sonuca göre, öğrencilerin % 51,2'si DKAB dersinin çoğu davranışları üzerinde etkili olduğunu, % 39,6'sı bazı davranışları üzerinde olumlu etkisi olduğunu belirtmiştir (Şengün, 2008: 122).

1. Kuramsal Çerçeve

1.1. Ergenlikte İnanç Öğretimi

Öğretim programlarının düzenlenmesinde hangi tasarım anlayışı benimsenirse benimsenirse aslında ön planda olan husus 14-19 yaş aralığında bulunan öğrencilerin ilgi, ihtiyaç ve gelişim özellikleridir. Ergenlik olarak açıklanan bu dönem bireyin çocukluk çağından yetişkinlik çağına geçmek üzere bulunduğu evreyi ifade eder. Zira bu evrenin yansımaları bireyin bütün hayatında kendisini gösterir (Altaş, 2007: 45). Bu yüzden lise çağındaki bu gençlerin okuldaki din eğitimlerinde takip edilen müfredattaki inanç öğrenme alanı onların bu çağındaki inanç esaslarına duydukları ilgi ve ihtiyaçla paralellik taşımak durumundadır.

Temel itikadi konular içinde yer alan Allah inancı ve bu inancın öğretimi, çocukluk çağından itibaren diğer dini inanç ve uygulamaların da temelini oluşturmak suretiyle din eğitiminin merkezinde yer alır. Aslına bakılırsa bu tür Allah inanç ve tasavvurları çocukluk dönemiyle sınırlı olmayıp, insan hayatının daha sonraki dönemlerinde de ahlaki gelişimine paralel olarak kendisini hissettirmektedir (Köylü, 2004: 147). Bilim dünyasındaki gelişimsel çalışmalara baktığımızda ahlaki gelişimle inanç gelişimi arasında zorunlu bir ilişki olmamasına karşın, dini gelişim inanç gelişimiyle etkileşim halindedir. Bu nedenle ergene verilecek inanç eğitiminde gelişimsel temelli bir din ve inanç eğitimi yaklaşımı

benimsenmelidir (Osmanoğlu, 2007: 103). Çünkü İslam öğretilerinde sıkça yer alan zaman ve mekândan münezze olan, her yerde hazır ve nazır olan Allah inancı (tanrı tasavvuru) ancak 7 yaş ve sonrası sonraki çocukların algı ve kavrama düzeylerine hitap eder (Mehmedoğlu, 2003: 42, 71).

İnanç esaslarına ilişkin konular bilgi-duygu ve eylem gibi birçok boyutu içerir. Dolayısıyla öğrencinin duyuşsal, bilişsel ve devinişsel yönlerinin gelişimine uygun bir şekilde inanç konularının öğretiminin bilinçli bir organizasyonu gerektirir. Zira din eğitimi bireyin sadece aklına ya da sadece duygularına hitap etmez. Çünkü bunlar arasındaki öncelik ve sonralık değişkenlik gösterir. İncancı öğrenen birey sadece akılcı bir insan değil; beraberinde dengeli bir kişiliğe sahip, doğuştan getirdiği potansiyel gücü geliştirmiş, yaratıcılığı yüksek, karşılaştığı yeni durumlara uyum gösterebilen, bilgiyi transfer edebilen, içinde bulunduğu ortamı değiştirme gücüne sahip bilgi, duygu ve eylem dengesini kurmuş bir birey olacaktır (Akyürek, 2010: 561).

İnanç konularının öğretiminde hem içerik/kapsam hem de doğru aktarım önemlidir. Bu çerçevede, inanç-davranış birlikteliği karşımıza çıkar. Çünkü inanç sadece bir kavram olarak ortaya konup üzerinde konuşulan bir olgu değil, aksine davranışa mutlaka dönüştürülmesi gereken bir gerçekliktir. Bu nedenle dini inançlar ve onların görünürlüğü, hayatla bağının kurulması ve düşünülmesi gereken konular olarak karşımıza çıkmaktadır (Çotuksöken, 2005: 3). İnanç eğitimi gelişimsel verilerle uygulamaya konması gereken bir eğitim olmak durumundadır. Kısaca incancı teorisiyle pratiğinin buluşması özellikle aranacak bir husustur. Buna ilaveten ergenin hayatında Allah inancı ve bu inançtan doğan manevi gücün bütün yönleriyle hayatın merkezinde bulunması gerekmektedir (Osmanoğlu, 2007: 105-107).

Genel öğrenmelerde olduğu gibi ergenin inanca dair öğrenmelerinde anlamlı öğrenmelerin yeri büyüktür. Çünkü anlamlı öğrenmelerde bireyin yeni öğrenilecek konuları önceki bilgileri ile ilişkilendirip içselleştirmesi söz konusudur (Fidan, 2012: 82-84). İnanç konularında anlamlı öğrenmeyi gerçekleştirmek için, öğrenciye sunulan içeriğin onun için anlamlı olması sağlanmalıdır. Öğrenci öğrenilecek içerikle ilgili ön bilgilere sahip olmalıdır. Ayrıca öğrencinin anlamlı öğrenmeye niyetli olması gerekir. Bu nedenle anlamlı öğrenmenin olabilmesi için temelde şu iki özellik aranmalıdır:

1. Öğrenilecek bilgilerin kendi içinde bir bütünlük ve anlamlılık taşıması,
2. Öğrencide olumlu yönde hazırlığın olması gerekir. Dolayısıyla öğrenci anlamlı öğrenmeye istekli ve onu gerçekleştirme konusunda kararlı olmalıdır (Akyürek, 2010: 563).

Dini incancı kendine mal etme veya kendi incancı inşa etme de denebilecek bu süreçte ergenliğe doğru yol alan ergenin oldukça aktif katılımından ve canlı bir etkinliğinin görüldüğünü söyleyen Selçuk, ergenlik çağındaki iman oluşumunu iç içe beş daireden oluşan bir yapıyla açıklamaktadır. Genç insanın inanç örgüsü adını verdiği bu beş dairenin merkezinde bireyin dinle ilgili ilgi, şüphe ve inanç yaşantısı içindeki bilgiyi simge-

leyen 'bilinti' kavramı bulunmaktadır. Ardından inanç, bilgi, irade ve hepsinin üstünde iman daireleri peş peşe gelmektedir (Selçuk, 2000: 336-338).

Liseli gençlere yönelik inanç öğretiminde muhteva kadar bu muhtevanın hangi amaca yönelik verildiği de bir o kadar önemlidir. Altaş bu konuda ortaöğretimin ilk yılında günlük hayatta yer alan konuların ve Kuran'ın ana konularının yer almasını, ileriki yıllarda yavaş yavaş sorgulamayı gerektiren konuların yer almasını, iki ve üçüncü sınıfta ise mutlaka bilişsel alanın kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerinde hedef ve davranışların kazanılmasına yönelik öğretmenlerin derslerini işlemeleri gerektiğini söylemektedir (Altaş, 2007: 378). Dolayısıyla din öğretiminin gençlerin sorunlarının çözümünde yer alabilmesi için bir takım kuru bilgiler ve davranış kalıplarının ezberletilmesi yerine dinin öğretisinin bizzat öğrenci tarafından anlamlandırılması, keşfedilmesi özümsemesi ve içselleştirilmesi için öğretmenlerin kılavuzluk görevleri ihmal edilmemelidir (Akyürek, 2010, s. 564).

Dini-ahlaki tutumlarında belirginlik ve istikrar kazanmış gençler kişiliklerini kazanmış ve hayat felsefelerini önemli ölçüde oluşturmuş bir kişiliğe sahip olurlar. Bununla birlikte dini pratiklere gencin etkin katılımı onun diğer gelişimlerine destek olmakta, onun zor zamanlarında başa çıkma konusunda dayanıklılığına, cesaretine, memnuniyet düzeyine, anlam dünyasına katkı sağlamakta bütün bunlara kaynaklık etmektedir. Ayrıca dini duygu ve düşünceler genç bireye sosyal destek sağlamakta ve ruh sağlıklarını olumlu etkilemektedir (Wagener vd., 2003: 271-272). Elkind dini yaşayışın bireydeki zihinsel gelişimin tabii bir sonucu olduğunu söyler ve çocuk zihninin bazı karmaşık aşamalardan geçtiğini din tarafından tatmin edilen entelektüel ihtiyaçların yaşla birlikte değiştiğine dikkat çeker (Elkind, 1970: 35-40; Karaca, 2007: 44).

Ergenlik döneminde yaşanan bunalımlar, bireyin ihtiyaç ve sorunları, uyumunu güçleştiren şartlar; öğrenme ve gelişimini etkilemekte, engellemekte ve hatta durdurmaktadır. Gençlerin ne gibi ihtiyaçları, kaygıları ve üzüntüleri olduğunu öğrenmek ve onları bu bakımdan destekleyip tanınmanın ruh sağlığı ve din eğitimi yönünden önemi büyüktür. Çünkü din eğitimi açısından ruh sağlığı yerinde, tutarlı, kendini gerçekleştirmiş (Bulut, 2004: 40), topluma uyumlu fertler yetiştirmek okuldaki din derslerinin de hedefleri arasındadır (MEB, 2010: 7, 11).

Gençlik dönemi okuldaki din eğitiminde istenilen verimin alınabilmesi ve üst düzeyde başarının sağlanabilmesi için bazı hususların bilinmesi gerekmektedir. Bunlar ergenlerin dini gelişim özellikleri öğreticilerin alan bilgisi formasyon becerileri, işlenecek konunun içeriğinde takip edilmesi gereken yöntem ve tekniklere kadar bir çok konu sıralanabilir (Gündüz, 2010: 65, 66). Ayrıca DKAB ders kitaplarındaki muhtevanın gençlere kazandırılabilmesi onları yakından tanımayı gerektiren bir durumdur.

2. Yöntem

Nitel araştırma yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada içerik analizi modeli kullanılmıştır. Bu amaçla orta öğretim DKAB ders kitaplarının içeriği iletilebilen sözcükler,

anlamlar, resimler, semboller, düşünceler gibi temalar açısından değerlendirmeye tabi tutulmuş ve sistematik bir şekilde taranarak belli kategoriler bakımından tematik olarak analiz edilmeye çalışılmıştır (İçerik analizi için Bkz. Gökçe, 2006: 35-37; Tavşancıl ve Aslan, 2001).

Bu araştırmada 2013-2014 öğretim yılı orta öğretim 9, 10, 11 ve 12. sınıf Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretim programında yer alan “inanç öğrenme alanının” incelenmesini kapsamaktadır. İncelemeye alınan kitaplar; 9. sınıf için FMC, 10. sınıf için Özgün, 11. sınıf için Bisiklet ve 12. Sınıf için ise Özgün Yayınları'nın hazırladığı ders kitaplarıdır.

Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi öğretim programı İnanç Öğrenme Alanı ünite açılımlarının sınıflara dağılımı ise aşağıdaki gibi yer almaktadır:

Tablo 1. Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi Öğretim Programı İnanç Öğrenme Alanı Ünite Açılımları

9. Sınıf	10. Sınıf	11. Sınıf	12. Sınıf
İNSAN VE DİN	ALLAH İNANCI	İNSAN VE KADERİ	DÜNYA HAYATI VE AHİRET
1. İnsanın Evrendeki Konumu 2. İnsanın Doğası ve Din 3. Dinin İnsan Hayatındaki Yeri ve Önemi 4. İnanmanın Çeşitli Biçimleri: 4.1. Tek Tanrıcılık (Monoteizm) 4.2. Çok Tanrıcılık (Politeizm) 4.3. Tanrıtanımazlık (Ateizm)	1. Allah'ın Varlığının ve Birliğinin Delilleri 2. Allah Her Şeyi Yaratın, Yaşatan ve Gözetendir 3. İnsanın Allah'la İletişimi 3.1. Dua 3.2. İbadet 3.3. Tövbe 3.4. Kur'an Okuma 4. Temel İnanç Esasları 4.1. Allah'a İman 4.2. Meleklerle İman 4.3. Kitaplara İman 4.4. Peygamberlere İman 4.5. Kadere İman 4.6. Ahirete İman Okuma Metni: Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç	1. Kader ve Kaza Kavramları 2. İnsan İradesi ve Kader 3. Kaderle İlişkilendirilen Bazı Kavramlar 3.1. Ecel ve Ömür 3.2. Hayır ve Şer 3.3. Afet 3.4. Sağlık ve Hastalık 3.5. Rızık 3.6. Başarı ve Başarısızlık 3.7. Tevekkül	1. Hayat Amaçsız Değildir. 2. Ahirete İmanın Dünya Hayatını Anlamlandırmaya Katkısı 3. Ölüm Bir Hayat Gerçeğidir. 4. Ahirete Uğurlama 4.1. Cenaze Namazı 4.2. Kur'an ve Mevlit Okumak 4.3. Dua Etmek ve Hayır Yapmak 5. Kıyamet 6. Yeni Bir Hayat: Ahiret

3. İnanç Öğrenme Alanlarının İncelenmesi

3.1. İçerik Açısından Değerlendirme

9. sınıf birinci ünite ile başlayan inanç öğrenme alanı insan ve din konusuyla başlıyor. Ergenlik döneminde ve yaklaşık 15-16 yaşlarında olan bu öğrenciler için insan ve din konusu büyük önem taşıyor. Zira bilişsel açıdan ergenin yaptığı sıçrama kendisini din alanında da göstermekte ve sahip olduğu din ve diğer dinler üzerinde daha derin düşündüğü bir alan olmaktadır.

Ünitenin daha başlangıcında 4 semavi dine ait mabet resimlerinin bulunması dikkat çekmekte ardından hazırlık soruları ünitenin girişinde bulunmaktadır. Metinden öğrenmelerde mutlaka yer alması gereken ve amaçlara uygun olarak hazırlanan üniteye hazırlık soruları öğrencinin metin okuma ve bunun üzerine düşünme becerisini geliştirmeye yönelik olmalıdır. Ayrıca bu sorular metindeki farklı anlam düzeylerini, satır aralarını, yazarın açık ve örtülü niyetleri hakkında ipuçları içermelidir.

İnsanın evrendeki konumunu açıklayan bir başlık bulunmakta ve içerdiği ayetlerle sorgulayan, daha derin düşünen ergenlik çağının zihinsel özellikleri dikkate alınmıştır. İnsanın mantığına hitap eden bir içerikle evrende insanın yaratılış gayesi ve konumu açıklanmıştır. Bu açıklamalardan sonra günlük hayatla ilişkisine dair kısa bir paragraf yer alabilirdi.

İnsanın inanmaya müsait bir yaratılışının vurgulanması da bu başlık altında oldukça yerindedir. Zira doğuştan temiz bir fitrata sahip olması, imanın asli inkârın ise arızı olduğunu ergenlik dönemi gençlerinin insanın doğası ve din arasındaki ilişkiyi açıklarken gerekli bilgilerdir. Bu bilgilerin batılı bilim adamlarının sözleri ile desteklenmesi yerinde görünmektedir.

9. sınıfın inanç öğrenme insan ve din ünitesinde en önemli başlıklardan birisi de dini yaşamın günlük hayattaki yansımalarını içeren dinin insan hayatındaki yeri ve önemi başlığıdır. Bu başlık altında dinin insan hayatına kattığı anlam, huzur, mutluluk gibi hususlara yer verilmesi ergenler için oldukça yerindedir. Zira ergen ilahi kurallar manzumesi olan din ve ahlak kurallarının birey ve toplumsal açıdan uygulanabilirliği ve faydasına şahit olmak ister. Ayrıca ders kitabında yer alan dini inancın tüm dünyada hangi yaşam biçimlerine sahip olduğuna dair bilgiler ise oldukça faydalıdır. Bu ünite sonunda uygun bir okuma parçasının bulunması eğitici olabilirdi.

10. sınıfta inanç öğrenme alanında yer alan konu başlıkları İslam inanç esasları açısından hayati konulardan oluşturmaktadır. Çünkü ergenlik çağından itibaren aklını kullanma ve nedensellik bağlantıları kurma kabiliyeti geliştiği için dini sorumluluklar başlar. Bu nedenle bu yaşlardaki lise öğrencisinin İslam'ı daha derinlemesine okuyup bilgi sahibi olabileceği Allah'ın varlığının ve birliğinin delilleri, insanın Allah'la iletişimi çerçevesinde dua, ibadet, tövbe ve Kur'an okuma gibi konu başlıklarının yer alması oldukça önemlidir. Yalnızlık duygusunu en yoğun yaşayan bireylerin ergenler ve yaşlılar olduğu

bilinmektedir (Yaşar, 2007: 244). Zira ergenler bazen yakın çevreleri tarafından anlaşıl-
madıklarından şikâyet ederek ve bu yaşlarda zaman zaman sosyal ve duygusal yalnızlık
çektiklerini söylemektedirler (Özatça, 2009: 39-42). Bu nedenle dua ve ibadet ederek,
bazen tövbe kapısını çalarak yalnızlıktan kurtulabileceklerdir. Dolayısıyla ergenin dini
kişiliğinin sağlıklı oluşmasında yaratıcı ile kurduğu sağlıklı bağ onun bazı zorlukları aş-
masına yardım edecektir.

Kitabın 1. ünitesi olan Allah İnancında ayrıca Temel İnanç Esasları başlığıyla Allah'a
İman, Meleklerle İman, Kitaplara İman, Peygamberlere İman, Kadere İman, Ahirete İman
gibi iman esaslarının açıklamaları yapılmaktadır. Öğrencilerin ortaokul DKAB dersle-
rindeki (4-8 sınıflar) önceki öğrendikleri dikkate alındığında mevcut bilgi birikimleri bu
konuları işlemeye müsaittir. Konuların işlenişine baktığımızda Allah'a iman konusunun
ergenin seviyesine uygun olarak biraz daha geniş olarak ele alınmaya ihtiyaç duyduğu
söylenebilir.

Kader konusunun 10. Sınıf müfredatında 'Kadere İman' şeklinde yer alması, 11. Sı-
nıfta ise İnsan ve Kaderi şeklinde geniş bir şekilde yer alması ise ergenin dini gelişimine
katkı açısından önemlidir. Zira ergenlik döneminde fiziki ve ruhsal yapıdaki değişim ve
gelişimlerle birlikte çocuğun zihin ve düşünce yapısında da birtakım değişimler görü-
lür. Genellikle 12-13 yaşlarında başlayan "soyut düşünme" kabiliyeti okulun ve yaşadığı
toplumun sahip olduğu kültür çerçevesindeki tecrübelerin yardımıyla ergeni, çok yönlü
problem tahlilleri ve yüksek seviyeli genellemeler yapmaya iter (Yörükoğlu, 2007: 31-
32). Kader ve kaza meselesi, çocuk, genç veya yaşlı hemen herkesin kafasını en çok
meşgul eden çok çetrefilli bir konudur. Bir başka ifade ile inanç esasları içerisinde an-
laşılması ve anlatılması en zor olanıdır. Bunun bir sebebi; konunun soyutluğu ve delil
aranmaksızın kesin inanmayı gerektirmesi, bir başka sebebi de; başa gelen ve yaşanan
birtakım olayların akıl ve mantık sınırlarını zorlaması ve açıklamasının yapılamamasıdır
(Öcal, 2003: 32). Dolayısıyla bu yaştaki öğrencilerin ilgisini ve merakını çeken kader gibi
derin dini bilgilerin yer aldığı bu ve benzeri konular ergenin yaşanan hayatı daha doğru
yorumlamasında yardımcı olacaktır.

Kader ve kaza kavramlarının yeri geldikçe ayet ve hadislerle açıklanması konunun
daha iyi anlaşılmasında kolaylık sağlamıştır. Bu anlatımlara kavram haritaları ve diğer
görseller de katkı sağlamıştır.

12. sınıfta Dünya Hayatı ve Ahiret ünite başlığıyla yer alan inanç öğrenme alanı 11.
sınıftaki konuların üzerine kolayca işlenebilecek bir muhtevaya sahiptir. Bu sınıftaki öğ-
renciler yaklaşık 17-18 yaşlarında ve ergenliğin son basamağında bulunmakta oldukları
söylenebilir. Hayatın amaçsız olmadığı, ahirete iman etmenin dünya hayatına anlam ka-
tacağı yönündeki konular bu yaş evresindeki gençlerin hayata bakışlarını mutlaka olumlu
yönde etkileyecektir. Yapılan bazı bilimsel çalışmalarda temelde gençlik psikolojisinin,
dine çok yakın ve dinle çoğu yönden ilgili ve ilişkili olduğu görülmüştür. Çünkü hayatın
anlamı, kimliğin tanımı, insanî görev ve sorumlulukların sınırı, duygusal ve sosyal arzu-

ların tatmini gibi birçok konu gençlerin dini düşünce ve güdülenmelerinde etkili rol oynamaktadır (Taş, 2010: 62; Collins-Mayo, 2012: 90, 91). Ayrıca ölüm hadisesinin hayatın bir gerçeği olarak açıklanması oldukça yerindedir. Çünkü bunalımlar, yalnızlık ve ölüm kaygısı gibi ergenin zorlandığı bazı durumlarda din ve ahlak eğitimi onun yardımcısı olacaktır.

Ölümün bir hayat gerçeği ve bir son olmadığının açıklanmasından sonra 'Ahirete Uğurlama' şeklinde yer alan konunun alt başlığı olarak cenaze namazı, Kuran ve Mevlit Okumak, Dua ve Hayır Yapmak gibi konular ölüm ve sonrası toplumda İslam dininin öngördüğü uygulamaların açıklanması faydalı görülmektedir. Çünkü ergen çevresindeki kayıpları nasıl anlaması gerektiği konusunda dini bilgi ve rehberliğe ihtiyaç duyabilir. Ya da ahiret hayatı hakkında eksik ve yanlış bilgileri onun psikolojisine olumsuz etki yapabilir. Fakat her durumda yaratıcısı ile dua ve ibadet halinde iletişimini sürdürmesi onu bu zararlardan koruyacaktır. Bu bağlamda genel anlamdaki dua ve ibadetler, evrenin varoluşsal psiko-dinamikleri açısından değerlendirildiğinde; ölüm, özlük, yalıtım ve anlamsızlık gibi ergenin psikolojik yapısında var olan kaygılarını ve derin yapılarını anlamlandırması ve çözüme kavuşturması noktasında, kısacası evrenin varoluşunun getirileriyle yüz yüze gelmesinden kaynaklanan çatışmaları çözmesinde önemli faydalar sağlar (Hayta, 2000: 487- 488; Denton vd. 2008: 30).

Gençlere duyuşsal öğrenme bağlamında İslam inanç esasları kapsamında iman değerleri, delil ve gerekçeleri ile öğretilir, akli mantıki unsurlarla sağlam bir imana ulaşmaları sağlanmalı, bunun yanında günlük yaşamlarında dinî aktiviteler ve ibadetlerle bu durum desteklenirse gençlerin bireysel ve sosyal uyumlarının elde edilmesi kolaylaşacaktır.

Ders kitaplarındaki içeriğin bugünkü kültürel ve toplumsal dini ihtiyaçları karşılayabilmesi beklenir. Ayrıca öğretime konu edinilen inanç esaslarının lise öğrencinin gelişimine, zihinsel ve duygusal hazır bulunuşluğuna uygun olarak verilmesi bir başka beklentidir. Ancak bu şekilde bireyin inandığı dinin inançlarını benimsemesi ve öğrendiği bilgileri bilinçli olarak davranışa dönüştürebilmesi sağlanabilir.

Ders kitapları içeriğinin güncellik açısından ele alınması gerekli bir husustur. Özellikle 9. sınıftaki konuları inançla ilgili giriş konuları sayılsa da 10, 11 ve 12 sınıflarda ele alınan konular ve işlenişi, ergenlerin günlük hayatta ihtiyaç duydukları konular olup merak ve ilgi uyandıracak mahiyettedir. Dolayısıyla ortaöğretim DKAB ders kitaplarındaki müfredat kazanımları dikkate alındığında içeriğin bu kazanımlarla büyük oranda uyumlu olduğu görülmektedir.

3.2. Etkinlikler Açısından Değerlendirme

Günümüz eğitim anlayışına göre sadece ders kitabındaki klasik öğretim bilgi yoğunluklu uygulamalar artık yeterli değildir. Öğrenci ve öğretmenlere programın öngördüğü çerçevede ders kitabının daha iyi anlaşılması ve içeriğinin kavratılması yolunda salt bilgilerin yanı sıra kazanımlara uygun olarak çeşitli etkinlikler, resim ve karikatür analizleri

ve çalışma yaprakları, boşluk doldurmalar, bulmacalar vb. yardımcı unsurlar önemli bir yer tutmaktadır. Bütün bunlar ders kitaplarında etkinlikler olarak karşımıza çıkmakta, lise öğrencilerine yönelik mevcut ve hedeflenen bilgi ve becerilerin kazanılmasında uygulanması gereken etkinliklerle zenginleştirilmiş ve teori-pratik bütünlüğü bu yolla sağlanmaya çalışılmıştır.

Etkinlikler hazırlanırken, bu etkinliklerin ne kadar uygulanabilir olduğu dikkatten kaçmamalıdır. Konulara uygun etkinlik üretilirken etkinlik programının genel amaçlarına ve anlayışına uygunluğu, kazanımı gerçekleştirebilecek nitelikte olup olmadığı, etkinliğin uygulanması için elde var olan ya da potansiyel kaynakların yeterli olup olmadığı, elde var olan ya da potansiyel uygulayıcılar (danışman/öğretmen) tarafından ne kadar uygulanabileceği, ne kadar etkili olabileceği ve etkinliğin açık, anlaşılır ve gerekli unsurları içeren bir biçimde düzenlenip düzenlenmediği gibi kriterler göz önünde bulundurulmalıdır (Erkan, 2006; 50-55).

Yukarıdaki kriterler açısından lise DKAB bilgisi ders kitaplarının inanç öğrenme alanlarındaki etkinlikler şu şekilde değerlendirilmiştir. 9. Sınıfta toplam 6 etkinlik ve bir de 'not edelim' şeklinde bir şiire yer verilmiştir. İlk etkinlikte Enam Suresi 165. ayetinin meali verilerek bu ayetin, insanın evrendeki konumu hakkında nasıl bir mesaj içerdiği sorulmaktadır. Üzerinde yorum istenen bu ayet içeriği her ne kadar 1. ve 2. Kazanıma uygun olsa da yaklaşık 15 yaşlarında olan öğrencilerin bilgi seviyesinin biraz üstünde bir etkinlik olarak değerlendirilebilir. Çünkü ayetin meali tek başına öğrencinin yorum yapmasına, içeriği kavramasına yetmeyebilir. Burada bu ayetin yorumlanmasında öğrencileri güncel bazı tefsir kaynaklarına yönlendirilerek araştırması istenilebilirdi.

9.sınıftaki diğer etkinliklere bakıldığında ise ergenlerin dini gelişim seviyelerine, bilişsel ve duyuşsal hazır bulunuşluğuna uygun etkinlikler olduğu görülmektedir. Özellikle 5. etkinlik olan 'Sizce bir şeye inanmak için mutlaka onu görmek gerekli midir? Göremediğimiz hâlde inandığımız şeyler var mıdır? Tartışınız' şeklindeki etkinlik gencin Allah inancını aklileştirmesi konusunda olumlu fikirler kazandıracaktır. Fakat burada tartışmanın bu konuda bir kompozisyon yazarak yapılması da önerilebilirdi.

10. sınıf ders kitabında ise 17 adet etkinlik bulunmakta ve etkinliklerin büyük bölümü yorumlama, tartışma, üzerinde düşünme, değerlendirme, beyin fırtınası yapma gibi soyut etkinlikler şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu etkinliklerden en azından bir bölümünde farklı uygulamalarla daha somut bir içerik amaçlanabilirdi. Örneğin öğrencilere dua, ibadet, tövbe gibi konularda gözlem ya da mülakat görevleri etkinlik şeklinde yer alabilirdi. Diğer taraftan etkinlik sayısının çok fazla olması ve bunların bazılarının öğretmen rehberliğinde sınıf içi etkinlikler şeklinde yer alması uygulamada sıkıntılar doğurabilir. Zira çok fazla etkinliğin yer alması hem yapılabilirliği konusunda hem de öğrenciler için sıkıcı olabileceği konusunda şüphelere sebep olmaktadır. Bütün bunlara rağmen etkinliklerin genelinin programın amaçlarına uygun ve dini düşünceye katkısı olan faaliyetler şeklinde değerlendirilebilir.

11.sınıf DKAB ders kitabının inanç öğrenme alanında yer alan 'İnsan ve Kaderi' başlıklı üniteye toplam 12 etkinlik yer almaktadır. Bir önceki sınıfa oranla bu sınıftaki etkinliklerin kader gibi bir soyut konu olmasına rağmen oldukça somut etkinlikler olduğu göze çarpmaktadır. Özellikle öğrenciden verilen kavram haritasının analizinin istenmesi, çevresindeki kaderle ilgili inanış ve uygulamalara yönelik gözlem yaptırılması, hayır ve şerle ilgili örneklerin listelenmesinin istenmesi, kaderle ilgili kültürümüzde yer alan atasözlerinin yorumlanması gibi birçok etkinlik işlenen konuyu somutlaştıran olumlu yaklaşımlar olarak yorumlanabilir. Fakat bu etkinliklerin bir kısmı özellikle kaderle ilgili ayet ve hadislerin nasıl anlaşılması gerektiği şeklindeki etkinliklerin öğretmenin rehberliğinde yapılmasının gerektiği söylenebilir. Ayrıca 25. sayfada yer alan boşluk tamamlama etkinliğinin ise 11. sınıf bilgi düzeyinin biraz altında olduğu bu nedenle ilgi çekmeyen bir etkinlik olduğu söylenebilir.

Dünya hayatı ve ahiret ünitesinin işlendiği 12. sınıfta yer alan etkinliklere gelince; çeşitli başlıklarla 8 ayrı etkinlik bulunmaktadır. Yorumlayalım başlığı altında 11. sayfada Hadid ve Kehf surelerinden birer ayet, 28. sayfada ise Yasin Suresinden iki ayet verilerek dünya hayatının amacı ve Ahirette dirilme üzerinde gençler düşündürülmek istenmiştir. Bu ayetlerin seçimi ve bunların içeriği oldukça isabetli olmakla beraber bu içeriğe sahip başka hadislerin de ders kitabında yer alması gerekirdi. Esasen kitabın 15. sayfasında Kenzu'l Ummal kaynaklı bir hadis yer almakta ama bu konuyla ilgili bir kompozisyon yazılması istenmektedir. Kendimizi sorguluyoruz başlığı altındaki etkinlikte de 'Neden Yapıyorum?/Neden Yapmıyorum?' şeklindeki uygulamanın ise lise son sınıf öğrencilerin için ilgi çekici olmayan seviyesi düşük bir etkinlik olduğu söylenebilir. Genel olarak bakıldığında ise ünite etkinliklerinin kazanımlarla uyumlu olduğu, fakat bilişsel yönlerinin daha ağırlıkta olduğu görülmektedir.

3.3. Biçimsel Görünüm, Dil ve Anlatım Açısından Değerlendirme

Biçimsel özelliklerle kastedilen genel olarak kitabın hacmi (kalınlığı), baskısı, ciltlenmesi, sayfa düzeni, harfler, yazım ve noktalama işaretleri, resimlendirme gibi konulardır (Şirin, 2014). 9, 10 ve 12. Sınıf ders kitaplarındaki inanç öğrenme alanlarının bu açıdan standart ders kitabı özelliklerini yansıtmaktadır. Hazırlanan ünitelerin sayfa sayısı ve resimlendirilmeleri yeterli bulunmuştur. Fakat Bisiklet Yayıncılığa ait 11. sınıf ders kitabı görsellik, arka plan renkleri ve resimleri açısından diğerlerinden belirgin bir şekilde ayrılmaktadır. Bu kitapta ele alınan konu içeriklerinin diğer sınıf düzeylerindeki kitaplara oranla sayfa tasarımındaki renk, desen ve resimlerle bir bütünlük içerisinde birbirini tamamladığı görülmektedir. Görsel unsurlar ve algılama yönü okuyucunun dikkatini dağıtmayacak şekilde düzenlenmiş olması kitabı öğrenciler için oldukça dikkat çekici ve eğlenceli hale getirmektedir.

Genel olarak ise lise DKAB ders kitaplarının içeriğinde kullanılan tüm görsel elemanlar yani, yazı, resim, renk hatta resmin kitabın boyutlarına oranı, yazının resimde oranı, resimlerin sayfa içinde ki oranları etkili bir ilişki içinde olduğu fakat Bisiklet Yayıncılığa

ait 11. sınıf ders kitabının bu hususlarda daha başarılı bir içerik düzenlemesinin ve tasarımının olduğu görülmektedir.

Dil ve anlatıma gelince kitaplarda kullanılan dilin öğrenci düzeyine uygun soyutlukta, yalın ve anlaşılır bir anlatım dil olduğu görülmüştür. Verilen örnekler, kullanılan ayet ve hadis tercümeleri ile inanç gibi anlaşılması zor soyut bir birçok durumu daha anlaşılır kılmaktadır. Bu bağlamda bütün sınıf düzeylerinde yazı dilden kaynaklanan bir olumsuzluk tespit edilmemiştir.

Dikkati çeken tek yazım yanlışı 10.sınıf kitabının 15. sayfasında yer alan Allah'ın Esmâ-u Hüsnâ'sından bahsedilirken bitişik bir şekilde "esmayihüsna" şeklinde yazılmıştır. Bu tamlamanın 'Esmâ-i Hüsnâ' şeklinde doğru bir şekilde yazılması gerekirdi.

3.4. Okuma Metinleri Açısından Değerlendirme

9. sınıf 'İnsan ve Din' ünitesinde okuma metni bulunmaması bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Özellikle dinin insan hayatındaki rolünün işlendiği bu gibi ünitelerdeki soyut içeriğin daha anlaşılır kılınması için bir ya da iki okuma parçasının üniteye yer alması uygun olurdu.

10. sınıf Allah İnancı ünitesinin sonunda 'Hacı Bektaş Veli'nin Eserlerinde Tevhit ve İnanç' başlıklı bir okuma metni bulunmaktadır. Hacı Bektaş Veli'nin Makâlât adlı eserinden alıntı yapılan bu parça Allaha inancın nasıl olması gerektiği yönünde yalın bir anlatımla 10. sınıf düzeyine uygun bir anlatım içermektedir.

11. sınıf ders kitabında ise Şevket Rado'ya ait Main Balıkçısı adlı kısa ama veciz bir okuma parçası bulunmaktadır. Bu parçada rızık ve çalışma ilişkisine ait gençlerin ilgisini çekecek güzel bir anlatım bulunmaktadır. Fakat ünite sonunda konuyu pekiştirici bir okuma parçasının daha bulunması konuya katkı sağlayabilirdi.

Lise DKAB ders kitapları arasında en fazla okuma metni Dünya Hayatı ve Ahiret ünitesi içerisinde 12. sınıf ders kitabında yer almaktadır. İhtiyarın Dersi, Ölüm ve Kıyamet Suresi adında üç okuma metni dünya ve ahiret hayatı hakkında örnekler vermektedir. Bunlar arasında Ölüm başlığı ile Montaigne'e ait olan okuma parçasının ünite içeriği ile çok uyumlu olmadığını ve gençlerin ilgisini çekmeyeceği söylenebilir. Çünkü batılı ve Hristiyan bir bakışın etkili olduğu bu metin yerine Mevla'nın ölüm ve ölümün güzelliği üzerine söylediği mısralar 12. Sınıfa uygun bir dille hikâyeleştirilmesi çok daha didaktik ve ilgi çekici olabilirdi.

3.5. Değerlendirme Soruları Açısından Değerlendirme

9, 10, 11 ve 12. Sınıf ders kitaplarındaki inanç öğrenme alanlarının sonunda yer alan değerlendirme soruları incelendiğinde bu soruların açık uçlu sorular, çoktan seçmeli test soruları, boşluk doldurma, kavram haritası oluşturma ve doğru yanlışı belirleme şeklinde farklı türden sorular olarak karşımıza çıkmaktadır. Açık uçlu soruların öğrencileri büyük bir kısmı düşünmeye yorumlamaya dayanırken bir kısmının ise ezbere dayalı sorular olduğu görülmüştür. Örneği 9. sınıf ders kitabında yer alan "Allah'ın varlığını aklımız-

la nasıl anlayabiliriz? Anlatınız” sorusu öğrenciyi düşünmeye ve yorumlamaya iterken, 10. sınıftaki değerlendirme soruları arasında yer alan “Meleklerin özellikleri ve görevleri hakkında bilgi veriniz” şeklindeki sorular daha çok bilgi ve ezber içeren sorular şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

Ünite sonlarında yer alan çoktan seçmeli test soruları incelendiğinde daha çok bilişsel alanın bilgi ve kavrama basamaklarındaki davranışları ölçtüğü görülmektedir. Hazırlanan soruların en azından bir kısmının bu seviyeyi aşmış bilişsel düzeyin analiz ve sentez basamaklarını yoklayan nitelikte sorular da olması yerinde olurdu.

Genel olarak bakıldığında değerlendirme sorularının ünite metinlerinde yer alan bütün önemli bilgileri içerdiğini ve bu bilgilerin ünite başlıkları ile doğru bir şekilde ilişkilendirildiği görülür. Soru içerikleri anlaşılır ve açık bir şekilde yapılandırılmıştır. Açık uçlu sorularla da öğrencilerin fikirlerini ifade etmeye ve bütünleştirip örgütmeye fırsat verici nitelikte olduğu görülür. Bu açılarından bakıldığında inanç öğrenme alanındaki ünite işlenişleri değerlendirme sorularıyla paralellik taşımakta ve ergenlerin dini ilgi ve ihtiyaçlarını karşılamasına hizmet etmektedir.

Lise DKAB ders kitapları arasında 11. Sınıf kitabı inanç öğrenme alanı değerlendirme sorularının diğerlerine oranla daha farklı türlerde soru içerdiği öğrenciyi hem dini tutum ve davranışlara sahip olması yanında araştırmacılık, yaratıcılık, eleştirel düşünme becerisi, problem çözme becerisi, karmaşık ilişkileri algılayabilmek gibi birçok beceriyi düşünülerek hazırlanmıştır.

Sonuç

İnanç esaslarının öğretiminde bilgi, duygu, eylem beraberliği ve etkileşimi her zaman önemini korumuştur. Öğrencilerin bunlar arasındaki ilişki için günlük hayattan örnekler üzerinde değerlendirme yapmalarını sağlamak okuldaki din öğretiminin temel gayeleri arasında sayılmaktadır. Bu çerçevede uzun bir dini etkileşim ortamının oluşturulması ve kararlı bir dini çevrenin varlığı inanç esaslarının öğretiminde öğrencilere duyuşsal özellikleri kazanmasını sağlayacaktır.

Ders kitaplarında yer alan dini konuların kapsamının 9-12. sınıflar için hazırlanan ortaöğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi programları ile genel anlamda örtüştüğü, kitapta yer alan konuların içeriklerinin ise ergenlerin dini gelişimlerinin gerekli kıldığı ilgi ve ihtiyaca cevap verebilecek nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Kitapların ayrıntı içermeyen bilgilerden oluşmakta, yeri geldikçe görsel temalarla desteklenmekte ve tekrardan kaçınılarak hazırlandığı söylenebilir. Buna rağmen ders kitabı formatını taşıyan bu tarz ders kitaplarının öğrenci açısından çoğu zaman olumsuz imajları da beraberinde getirdiği söylenebilir. Genel bir bakışla değerlendirdiğimizde; lise DKAB ders kitaplarının öğretmen çalışmalarına, sınıfta ders işlemeye, öğrencilerin bireysel çalışmalar yapabilmesine uygun olduğu görülmektedir.

Öneri olarak ise; DKAB ders kitapları ünite işlenişlerinde etkili örneklerle konuyu açıklaması, aktif öğrenmeye uyan çağdaş öğrenme yaklaşım ve yöntemlerini kullanması,

din öğretiminin temel taşlarından biri olarak düşünülebilecek olan problem çözmeye teşvik etmesi bakımından desteklenmelidir. Ayrıca gençlere İslam inancının gereği ve hayatımızdaki yerini daha derinlemesine sorgulamaya yönlendirmesi açısından kitap içerikleri yeniden gözden geçirilebilir.

Kaynakça

- Akyürek, S. (2010). “Kuran Kurslarında İnanç Esaslarının Öğretimi”. Etkili Din Öğretimi, (Ed. Şaban Karaköse). İstanbul: Tedef Yayınları.
- Altaş, N. (2004). Gençlik Döneminde Din Olgusu ve Liselerde Din Öğretimi. Ankara: Nobel Yayınları.
- Altaş, N. (2007). Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretimi Öğretmen El Kitabı. İstanbul: Dem Yayınları.
- Aslan, E. (2010). “Türkiye Cumhuriyeti’nin İlk Ders Kitapları”, Eğitim ve Bilim, 35(158), ss. 215-231.
- Aybar, Fatma B. (2008). İlköğretim DKAB Ders Kitaplarında Kullanılan İçerik ve Etkinliklerin İnanç Öğrenme Alanı Kazanımlarının Gerçekleşmesine Katkısı (Ders Kitaplarına Dayalı İçerik Analizi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Aydın, M. Z. (2003). Ahlak Öğretiminde Örnek Olay İnceleme Yöntemi, Nobel Yayınları, Ankara.
- Bacanlı, H. (1995). “Tanrı ve Peygamber Kavramları”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sayı:2, ss. 155-163.
- Başar, E. (2003). Eğitim Sosyolojisi -Eğitimin Toplumsal Temelleri-, Kardeşler Ofset, Samsun.
- Başkurt, İ. (2001). “İman, Dayandığı Temel İlkeler ve Eğitim”, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, sayı:8, ss. 183-202.
- Bilgin B. (1998). Eğitim Bilimi ve Din Eğitimi, Gün Yayıncılık, Ankara.
- _____ (1999). “İslam’ı Yeniden Anlamak ve Anlatmak”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi Özel Sayı 39(2), Cumhuriyetin 75. Yılına Armağan, ss. 9-54. Ankara.
- Binbaşıoğlu, C. (1994). “Ders Kitapları Üzerine”, Çağdaş Eğitim Dergisi, No: 195, ss.26-33.
- Bonnidell, C. (2000). “Ergenlerde Ahlak Gelişimi ve Cinsellik”, (Çev: Turgay Gündüz), Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (9), ss. 715-753, Bursa.
- Bulut, A. (2004). Din Eğitiminde Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, Ankara.
- Cüceloğlu, D. (1998). İnsan ve Davranışı, Remzi Kitabevi, İstanbul.

- Çotuksöken, B. (2005). "Okulda Din Öğretimi", Ülkemizde Laik Eğitim Sisteminde Sosyal Bilim Olarak Din Öğretimi Kurultayı, İnönü Üniversitesi Yayınları, ss. 231-239, Malatya.
- Denton, M. L., L. D. Pearce, and C. Smith. (2008). Religion and Spirituality On the Path Through Adolescence, Research Report Number 8. National Study of Youth and Religion, University of North Carolina at Chapel Hill.
- Doğan, R. ve Tosun, C. (2003). İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıflar İçin DKAB Öğretimi (Özel Öğretim Yöntemleri), Pegem A Yayıncılık, Ankara.
- Elkind, David (1970). "The Origins of Religion in the Child", Review of Religious Research, Vol. 12, No. 1, s 35-42.
- Erkan, S.(2006) Okul Psikolojik Danışma ve Rehberlik Programlarının Hazırlanması, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- F.H., Joy; C. Andrews-Qualls L. ve Frease L. G. (1986), "God Concepts and Religious Commitment among Christian University Students", Journal for the Scientific Study of Religion, 25(4), s. 424-435.
- Fidan, N. (2012). Okulda Öğrenme ve Öğretme, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Gökçe, O. (2006). İçerik Analizi - Kuramsal ve Pratik Bilgiler, Siyasal Kitabevi, Ankara.
- Gündüz, T. (2010). "Gençlik Dönemi Din Eğitimi", Gelişim Basamaklarına Göre Din Eğitimi, Nobel Yayınları, Ankara.
- Hayta, A. (2000). "Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Öğrencilerinin İbadet ve Ruh Sağlığı (Psiko-Sosyal Uyum) İlişkisi Üzerine Bir İnceleme", Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 9 (9), ss. 487-505, Bursa.
- Hökelekli, H. (2003). Din Psikolojisi, TDV Yay, Ankara, 2005, s. 268; Hüseyin Certel, Din Psikolojisi, Andaç Yayınları, Ankara.
- Karaca, F. (2007). Dini Gelişim Teorileri, Dem Yayınları, İstanbul.
- Köylü, M. (2004). "Çocukluk Dönemi Dini İnanç Gelişimi ve Din Eğitimi", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 45(2), Ankara, ss. 137-154.
- MEB, Din Öğretimi Genel Müdürlüğü Ortaöğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersi (9, 10, 11 ve 12. Sınıflar) Öğretim Programı, MEB Yayınları, Ankara, 2010.
- Mehmedoğlu, Y. (2003). Ahlaki ve Dini Gelişim, Morpa Yayınları, İstanbul.
- Muuss, R. E. (2006). Theories of Adolescence, McGraw-Hill Publishers, New York.
- Osmanoğlu, C. (2007). "Basamak Teorileri Açısından Dini Gelişim, İnanç Gelişimi ve Eğitimi", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

- Öcal, M. (2003). “Kader ve Kaza İnancının Öğretimi”, Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 12 (2), Bursa, ss. 31-50.
- Özatça, A. (2009). “Ergenlerde Sosyal ve Duygusal Yalnızlığın Yordayıcısı Olarak Aile İşlevleri”, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, ss. 39-42, Adana.
- Pearce Lisa D. ve Haynie D. L. (2004). “Intergenerational Religious Dynamics and Adolescent Delinquency”, Social Forces, 82(4), ss. 1553-1572.
- Rymarz R. ve Engebretson, K. (2005). “Putting Textbooks To Work: Empowering Religious Education Teachers of Religious Education”, British Journal of Religious Education, Vol. 27 (1), ss. 53-63.
- Selçuk, M. (2000). “Gençlik Çağı ve İnanç Olgusu”, Gençlik Dönemi ve Eğitimi, Ensar Neşriyat, ss. 333-358, İstanbul.
- Steinberg, L. (2007). Ergenlik, İmge Kitabevi, Ankara.
- Taş, K. (2010). “Dindarlığa Yüklenen Anlamlar: Üniversite Öğrencileri Üzerine Uygulamalı Bir Araştırma”, Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 15 (2), ss.47-62, Elazığ.
- Tavşancıl Ezel, Aslan A. Esra (2001). İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri, Epsilon Yayınları, İstanbul.
- Ülken, H. Z. (1967). Eğitim Felsefesi, Ülken Yayınları, İstanbul.
- Vergote, A. (1953). Ergenlikte Din (Çev. Erdoğan Fırat), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, c. 24, ss. 583-592, Ankara.
- Wagener, L. M. vd. (2003). “Religious Involvement and Developmental Resources in Youth”, Review of Religious Research, 44 (3), Religious and Spiritual Development: Special Issue, ss. 271-284.
- Yanpar, T. ve Yıldırım, S. (1999). Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme, Anı Yayıncılık, Ankara.
- Yaşar, M. R. (2007) “Yalnızlık”, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17 (1), ss. 237-260 Elazığ.
- Yörükoğlu, A. (2007). Gençlik Çağı, Özgür Yayınları, ss. 31-32, İstanbul.

Elektronik Kaynaklar

- Ayten, A. “Kimlik ve Din: İngiltere’deki Türk Gençleri Üzerine Bir Araştırma”, http://ilahiyyat.tekd.org/belgeler/2.KISIM__101-200_.pdf, (Erişim:20.05.2014)
- Collins-Mayo, Sylvia (2012) Youth and Religion an International Perspective, <http://www.theo-web.de/zeitschrift/ausgabe-2012-01/07.pdf>
- Gündüz, T. “Ergenlik Dönemi Din Eğitimi”, http://www.ebsad.org/img/20140407__8648187518.pdf (Erişim: 22.04.2103)
- Şirin, M. R. “Çocuk Edebiyatı Ders Notları”, <http://www.cocukvakfi.org.tr/Rapor/CocukEdebiyatıDersNotları.pdf> (Erişim: 31.03.14)